

Dr Predrag Vukasović,
Institut za uporedno pravo,
Beograd

Originalni naučni rad
UDK: 342.34(73)

NAORUŽANA DEMOKRATIJA I KONTROLA DRŽANJA ORUŽJA U SAD

Autor komentariše presudu Vrhovnog suda SAD u slučaju MCDONALD ET AL. v. CITY OF CHICAGO, ILLINOIS, ET AL, oslanjajući se na agencijske vesti, tekst presude Vrhovnog suda i opštepoznate činjenice iz socijalne i ideološke istorije Amerike. U prvom delu svog rada on ukazuje da je razmatrana presuda samo jedna epizoda, i to relativno beznačajna, u produženom odmeravanju snaga između liberala i konzervativaca u vodećim krugovima američkog političkog i intelektualnog života, borbi koja niti počinje niti se završava ovom presudom. Uprkos nastojanjima pristalica „prava na oružje“ da naglase prekretnički značaj presude Vrhovnog suda za ustanovljenje, učvršćivanje i pravno uobličenje prava na držanje ličnog oružja, autor ovu presudu sagledava u široj perspektivi trajne napetosti između Obamine administracije i konzervativne republikanske opozicije. Rečena presuda može se shvatiti kao upozorenje Predsedniku da u Vrhovnom sudu još postoji snažna konzervativna većina spremna da igra ulogu protivteže njegovoj liberalnoj politici. Drugi deo teksta bavi se formulacijom i obrazloženjem same presude. Ona ima više veze sa američkim federativnim uređenjem i načinom na koji se ono ispoljava kroz ovlašćenja saveznih, državnih i lokalnih vlasti nego sa ustavnošću mera koje predviđaju kontrolu posedovanja oružja. To je posledica činjenice da je Vrhovni sud već utvrdio pravo značenje Drugog amandmana na Ustav SAD svojom presudom u slučaju District of Columbia v. Heller, 554; sud je ovaj amandman tumačio u smislu da njegove odredbe potvrđuju pravo građana na posedovanje ličnog vatrenog oružja kao Ustavom garantovano pravo. Ovim primerom autor nastoji da ilustruje različite pravne tehnike kojima se služi anglosaksonsko i kontinentalno pravo u pokušaju da od ustavnosti i zakonitosti načine stvarnu i delotvornu društvenu snagu. Poslednji

deo ovog priloga traga za društvenom i ideološkom pozadinom predmetne presude Vrhovnog suda. On pretpostavlja postojanje duboko ukorenjenih tradicija „naoružane demokratije“ – stanja u kojem većina odraslog muškog stanovništva poseduje lično vatreno oružje kao nužan preduslov samoodržanja u haotičnoj društvenoj sredini Divljeg Zapada – u američkoj istorijskoj svesti, ocrtavši njen nastanak u kolonijalnoj prošlosti, njenu ulogu u oblikovanju američkih demokratskih ustanova u okviru jedne predurbane i preindustrijske civilizacije, njen preobražaj u konzervativni ideološki kompleks nakon završetka Američkog građanskog rata i njeno mesto u društvenom pejzažu savremene Amerike. Zaključujući izlaganje, autor dokazuje kako protivnici strože kontrole vatrenog oružja ne uspevaju pokazati da masovno posedovanje ličnog vatrenog oružja pogoduje borbi protiv kriminala.

Ključne reči: *Vrhovni sud, kontrola oružja, američki federalizam, naoružana demokratija*

Povod

Vrhovni sud SAD doneo je 26. juna 2010. presudu kojom ograničava pravo država i lokalnih vlasti da donose propise o kontroli posedovanja vatrenog oružja.¹ Ova presuda, mada ima prizvuk konačnosti i mada su je aktivisti Nacionalnog udruženja vlasnika oružja (National Rifle Association - NRA) listom pozdravili videći u njoj definitivnu pobedu prava na posedovanje oružja kao nezaobilazne garantije američkih sloboda, predstavlja samo jednu etapu u dugoročnom i svakako nezavršenom odmeravanju snaga između zagovornika „prava na oružje“ i pristalica strožih uslova za posedovanje oružja kao dela šire borbe protiv kriminala. Okolnost da je presuda doneta najtešnjom mogućom većinom (5:4) ne govori, međutim, u prilog njene trajnosti: sledeća nasumična pucnjava može povećati pritisak javnog mnjenja u pravcu jače kontrole vlasnika oružja, navesti političare da se angažuju u donošenju novih propisa o kontroli oružja i izvršiti posredan ali delotvoran pritisak na najvišu američku sudsku instancu da promeni stav o ovom pitanju. Pristalicama „prava na oružje“ neće mnogo pomoći pozivanje na autoritet sadašnje presude, kao ni odbrana „olimpijske“ nezavisnosti Vrhovnog suda od političkih pritisaka pristalica kontrole oružja:

---

¹ http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/us_and_canada/10438332.stm

logika života uvek na duže staze odnosi prevagu nad logikom formalne koherentnosti pravnog poretka.

Toga je, izgleda, svestan i Vejn La Pjer (Wayne La Pierre), izvršni potpredsednik rečenog udruženja vlasnika oružja, koji izjavljuje kako „ono neće dozvoliti da politički angažovane sudije, neposlušna gradska veća ili cinični političari pretvore ovu ustavnu pobedu pristalica prava na oružje u njihov praktičan poraz, tako što će iskriviti, preokrenuti ili poništiti presudu Vrhovnog suda u ovom slučaju“. Na drugoj strani svojevrstne političko-pravne barikade Majkl Blumberg (Michael Bloomberg), gradonačelnik Njujorka – inače vatreni zagovornik kontrole posedovanja oružja, kaže da presuda Vrhovnog suda omogućava gradskim upravama da zadrže oružje što dalje od ruku kriminalaca i terorista uz istovremeno poštovanje ustavnih prava građana koji se povinuju zakonu. Njegova izjava podsetila me je na sličnu distinkciju srbijanskog ministra unutrašnjih dela iz 2003. godine da građani ne treba da se plaše policijske akcije *Sablja*, pošto ona nije uperena protiv građana već protiv kriminalaca. U oba slučaja zvaničnici prevideše jednu sitnu pravnu začkoljicu – i kriminalci su građani. Oni koji imaju razloga da budu nezadovoljni trenutnim stavom najvišeg američkog suda izbegavaju otvorenu konfrontaciju sa sudskom granom vlasti, nadajući se da će vreme – najbolji sudija – pokazati praktičnu neodrživost stava trenutne većine u Vrhovnom sudu prema pravu na oružje. Uostalom, to neće biti ni prvi ni poslednji put u američkoj pravnoj istoriji da Vrhovni sud menja ranije zauzeto stanovište o nekom načelnom pitanju; bez te mogućnosti ceo američki pravni sistem bio bi beznadežno krut, neelastičan u sudaru s vanpravnim stvarnošću koju treba da uredi i uobličí pre nego da je izlije u unapred pripremljen ideološki kalup.

Pre dve godine Vrhovni sud SAD stavio je van snage odluku lokalnih vlasti u američkoj prestonici kojom se zabranjuje držanje oružja u kućama i stanovima, što je bio jasan nagoveštaj presude iz 2010. godine. Međutim, kako se Vašington nalazi pod neposrednom nadležnošću federalne vlade, ova presuda nije pogađala zakonodavne akte pojedinačnih država, niti odluke njihovih lokalnih vlasti. Stoga su zagovornici „prava na oružje“ odmah po donošenju presude o neustavnosti zabrane posedovanja oružja u Vašingtonu osporili ustavnost slične zabrane u čikaškom predgrađu Ouk Park (Oak Park), u državi Ilinois, koja je na snazi već 30 godina. Oni su se u oba slučaja pozivali na Drugi amandman američkog Ustava, koji glasi:

Budući da je (postojanje) dobro uređene milicije neophodno za bezbednost slobodne države, neće se zadirati u pravo naroda da drži i nosi oružje.

Ocenivši da je u prvom slučaju ograničenje prava na držanje oružja u suprotnosti sa Drugim amandmanom, sud je tom presudom obavezao samo federalne organe koji deluju na teritoriji pod neposrednom jurisdikcijom federacije (federalni okrug Vašington). Stoga je lako razumljivo oduševljenje sledbenika revolveraške tradicije Divljeg Zapada sadašnjom presudom, koja proširuje zabranu izrečenu pre dve godine na celokupnu teritoriju SAD i obavezuje organe na svim nivoima vlasti - saveznom, državnom i lokalnom – da poštuju pravne posledice presude i tumačenje Drugog amandmana sadržano u njoj. Moglo bi se tvrditi da je Vrhovni sud ovom presudom konstituisao pravo na držanje oružja kao jedno od ustavnih ili bar Ustavom garantovanih građanskih prava, što je krajnje neuobičajeno shvatanje sadržine građanskih prava za pravnike s ove strane Atčantika.

Nije li takvo oduševljenje pristalica slobode pucanja preuranjeno. Dobri poznavaoi američkog pravnog sistema upozoravaju da su praktične posledice ove presude, bar kratkoročno gledano, nejasne i neizvesne.² Ne treba očekivati nikakvu dramatičnu promenu na ulicama američkih gradova; tamo se i bez ove prevratničke presude Vrhovnog suda sasvim dovoljno gine. Čikaški mediji javili su da je tokom vikenda koji je prethodio objavljivanju presude 29 lica pogodeno vatrenim oružjem, tri sa smrtnim ishodom; ta se statistika neće drastično promeniti bez obzira na presude i njihova obrazloženja. Posmatrači presudu doživljavaju kao simboličan gest, pokazatelj da liberalni predsednik i dalje mora računati sa konzervativnom većinom u Vrhovnom sudu. Možda je ta demonstracija utoliko bučnija što njeni autori dobro znaju da su praktične posledice tog čina bezopasno ograničene. Nesumnjivo bi mnogo rizičnije bilo ispoljiti tvrdokorni konzervativizam na pitanju abortusa, prava seksualnih manjina ili obrazovnih programa u javnim školama.

Uostalom, presuda je objavljena istog dana kada je Kongres započeo razmatranje imenovanja sudije Vrhovnog suda koji treba da zameni penzionisanog sudiju Džona Pola Stivena (John Paul Stevens), pripadnika liberalnog krila najvišeg američkog suda.

---

² *The New York Times*, on-line izdanje od 28. juna 2010, članak *Justices Extend Firearm Rights in 5-to-4 Ruling*

Slučajna koincidencija? Možda, ali ne mogu se oteti utisku da su sudije time opomenule Predsednika i zakonodavce. Političke okolnosti pod kojima je doneta presuda ne oslobađaju pravne stručnjake obaveze da minuciozno analiziraju njen sadržaj, značenje i moguće domete. Svaki čitalac, ne samo pravnik nego i iole upućeniji „čovjek sa ulice“, već pri površnom čitanju agencijske vesti morao je prema upravo pročitanoj zauzeti vrednosni stav u skladu sa sopstvenim svetonazorom. Priznajem da sam se namrštio na samu pomisao života u naoružanom društvu, u zajednici u kojoj bi komunikacija oružjem bila bar svakodnevna mogućnost, ako ne odomaćeni deo društvene zbilje. Ipak, pre no što ih besprizivno osudimo, oslušnimo šta su američke sudije stvarno rekle i pokušajmo da shvatimo pun smisao njihovih argumenata. Ako *razumeti* društvenu pojavu znači – bar delimično – *opravdati* njeno postojanje, svesno prihvatam rizik da me optuže za izdaju liberalnih vrednosti.

Presuda i obrazloženje

Kao što sam već ukazao, Vrhovni sud nije neposredno tumačio sadržinu Drugog amandmana, niti je odgovarao na pitanje podrazumeva li taj amandman neustavnost zabrane držanja oružja ili suštinskog ograničenja prava na držanje oružja. Na ovo pitanje sud je pozitivno odgovorio presudom u sporu *Heler protiv okruga Kolumbija (District of Columbia v. Heller, 554)*. Sud je zaključio da Drugi amandman štiti pravo na posedovanje i držanje oružja radi samoodbrane; sud je stoga poništio zakon Kolumbijskog okruga kojim se zabranjuje držanje oružja u stanu ili kući na teritoriji okruga. Shodno precedentnoj prirodi američkog prava, ova presuda postala je integralni deo pravnog sistema, te je sud tretira kao pravnu činjenicu koja ne podleže daljem raspravljanju – ina ima načelno istu pravnu snagu kao slovo zakona. Grad Čikago i njegovo predgrađe Ouk Park efektivno su zabranili posedovanje ručnog vatrenog oružja gotovo svim građanima koji imaju boravište na teritoriji ovog predgrađa. Heler, isti parničar koji je prethodno uspešno osporio sličnu zabranu federalnog Kolumbijskog okruga, pokrenuo je novi spor pred Vrhovnim sudom, tvrdeći da osporena zabrana posedovanja oružja lišava građane zaštite od kriminalaca. On je tražio da sud proglasi neustavnim zakone i druge propise kojima se uvodi takva zabrana, pošto se njom krši Drugi i Četrnaesti amandman. Četrnaesti amandman, naravno, ne govori o oružju, ali njegov prvi stav obavezuje države da ne donose zakone koji dovode u pitanje ili

umanjuju povlastice i prava građana SAD. Podnosilac tužbe smatra da je držanje oružja povlastica//pravo zaštićeno ovim amandmanom. U prvostepenom postupku Sedmi okružni sud potvrdio je ustavnost osporene zabrane, izričito se uzdržavajući od izjašnjavanja o tome obavezuje li Drugi amandman neposredno države-članice SAD.

Stav sadržan u presudi Sedmog okružnog suda ukazuje da čitav spor ima dve dimenzije. Jedno je pitanje garantuje li Drugi amandman pravo na držanje oružja kao Ustavom zaštićeno pravo građana SAD. Problem se u krajnjoj liniji svodi na sadržaj i obim prava na samopomoć. Vrhovni sud zauzeo je stav o ovom pitanju ranijom presudom u sporu *Heler protiv okruga Kolumbija*, te se u ovoj prilici nije vraćao na presuđenu stvar. Međutim, obavezuje li Drugi amandman države članice, odnosno mogu li one svojim zakonodavnim aktima derogirati obavezu za koju je Vrhovni sud već ustanovio da proizlazi iz Drugog amandmana? Više nije reč o obimu i modalitetima vršenja građanskih prava nego o relativnoj pravnoj snazi federalnih propisa i propisa pojedinačnih država, o strukturi američkog federalizma. Ovde dolazi do zanimljivog ideološkog obrta: konzervativci, istrajni borci protiv svemoći federalne birokratije (podsećam na natezanja oko reforme zdravstvene zaštite), u ovom slučaju zalažu se za veći stepen podređenosti propisa pojedinačnih država, gradova i lokalnih zajednica odredbama federalnog Ustava i njegovih amandmana. Ljubav prema oružju pokazala se jačom od političke doslednosti. Ili se politička doslednost ogleda upravo u suprotstavljanju liberalnoj državi bez obzira na njen teritorijalni delokrug i nivo na kojem vrši vlast

Federalističku prirodu spora ilustruje i argument koji je izneo organ čija je odluka osporena. Lokalna uprava Čkaga i Ouk Parka iznele su shvatanje da su države i lokalne vlasti vezane ograničenjima proisteklim iz prvih deset amandmana na američki Ustav(koji se zbog značaja koji imaju u zasnivanju građanskih prava zovu *United States Bill of Rights* – Američka povelja o građanskim pravima) samo ako su takva ograničenja neizbežni atributi svakog „civilizovanog“ pravnog uređenja. Zaista neobično pravno shvatanje za evropske standarde, ima li se u vidu da je reč o najfundamentalnijim ustavnim garantijama individualnih prava i sloboda. Evropski pravnik koji bi zastupao ideju zabrane držanja oružja uvek iznova bi dokazivao da pravo na ličnu i imovinsku bezbednost ne podrazumeva pravo na držanje oružja kao ljudsko i/ili građansko pravo, da se „dobro uređena milicija“ iz Drugog amandmana ne može tumačiti kao ustavni nalog da celokupno stanovništvo bude naoružano do zuba, da takvo tumačenje ugrožava

upravo onu vrednost koju navodno treba da zaštiti itd, ali mu ne bi palo na pamet da relativizuje važenje osnovnih ustavnih garantija uslovljavajući njihovu primenu neizbežnošću njihovog prisustva u neodređenom i neodredljivom skupu svih civilizovanih pravnih uređenja.

Sve je to lepo i krasno, ali nije li Vrhovni sud jednom zauvek zatvorio to pitanje presudom u sporu *Heler protiv okruga Kolumbija*? Nije li stoga relativizovanje važenja *Bill of Rights* jedini preostali način odbrane ustavnosti mera kontrole držanja oružja? Na to bi naš zamišljeni kontinentalni pravnik samo slegao ramenima: on bi radije predložio nov ustavni tekst, saobražen savremenim uslovima, nego što bi traćio sopstveno vreme i živce učitavajući u ustavni tekst ono što u njemu nije napisano, ili – još gore – relativizujući one ustavne oderdbe koje ne može svariti. Evropska pravna misao ima načelno racionalan odnos prema Ustavu. To je zakon – istina, osnovni, najviši, s najvećom pravnom snagom, donet po posebnoj proceduri, ali ipak samo zakon – ljudsko delo, nesavršeno kao sve što je ljudsko, no koje se upravo zato može usavršavati, dopunjavati, menjati, ponekad potpuno zameniti nečim boljim, no isto tako nesavršenim i usavršljivim. Američki pravnik, naprotiv, ima posla sa sakrosanktnim, nepromenljivim ustavnim tekstom, čija se transcendentnost može meriti s vanvremenošću božanske objave. On takođe deluje u precedentnom pravnom uređenju, u kojem autoritet presuđene stvari ima ne samo drugačije konkretno značenje već i drugačiju metafizičku pozadinu od istog instituta u kontinentalnom pravnim sistemima. Njega sudska praksa Vrhovnog suda SAD obavezuje na mnogo rigorozniji, sveobuhvatniji, neopoziviji način no što pravna shvatanja iznesena u presudama najviših sudskih instancu sputavaju tumačenje Ustava i zakona njegovih evropskih kolega.

Ne treba smetnuti s uma ni da se tradicije američkog federalizma znatno razlikuju od klasičnih evropskih obrazaca federalizma i decentralizacije. Američka savezna vlast je *istovremeno* sputanija saveznim Ustavom i samostalnija od federalnih jedinica i lokalnih vlasti u sprovođenju saveznih propisa od odgovarajućih federalizovanih ili decenralizovanih evropskih državnih struktura. Kao ilustraciju ovog paradoksa dovoljno je podsetiti na frustrirajuće šarenilo izbornih propisa za predsedničke izbore u SAD, koje čini mogućim da kandidat za koga glasa manji broj birača osvoji više elektorskih glasova i postane Predsednik SAD. Da ovde nije u pitanju samo teorijska mogućnost najbolje su pokazali rezultati predsedničkih izbora 2000. godine: Republikanac Džordž Buš Mlađi pobedio je

demokratskog kandidata Ala Gora osvojivši 271 elektorski glas prema 266 glasova, koliko je osvojio Gor, iako je za Buša glasalo 50,456,002 birača, manje nego za Gora koji je dobio 50,999,897 glasova.³ Paradoksalni ishod ovih izbora, neuskladiv sa opšte prihvaćenim demokratskim standardima u svakoj evropskoj državi izazvao bi najdublju političku krizu i doveo do neposrednog preispitivanja izbornog zakonodavstva koje je omogučilo nedemokratski ishod. Ova izborna „pobeda“ nije, međutim, ugrozila politički legitimitet nove administracije: u narednim godinama Buš je energično sprovodio svoju „konzervativnu revoluciju“ i bez teškoća i sporova vezanih za svoj prvi izbor obezbedio drugi predsednički mandat. Podsetio sam na ovu epizodu iz nedavne političke istorije da bih istakao značaj koji Amerikanci pridaju svom federalizmu; ona nedvosmisleno pokazuje da je većinska Amerika spremna da bez oklevanja žrtvuje osobenoj raspodeli nadležnosti između savezne vlasti država – članica federacije čak i najfundamentalnija demokratska načela. Takav značaj i prirodu federalizam u Evropi nikad i nigde nije imao.

Možda nam je sad malo jasniji argument gradskih vlasti Čikaga u odbrani ustavnosti mera za kontrolu oružja. Vrhovni sud protumačio je da Drugi amandman obavezuje saveznu vlast da omogući američkim građanima držanje vatrenog oružja. Slagali se s tom presudom ili ne, ona je zahvaljujući precedentnoj prirodi američkog prava, postala sastavni deo dokumenta na koji se odnosi – u ovom slučaju Drugog amandmana na američki Ustav. Spor je, bar formalno, uklonjen. Međutim, osobena priroda američkog federalizma omogućava da se on, uprkos pređašnjoj presudi Vrhovnog suda, koja bi u svakoj evropskoj državi značila stvarno okončanje spora, nastavi, istina u izmenjenom vidu i pod promenjenim modalitetima. Gradska uprava Čikaga tvrdi da odredbe sadržane u *Bill of Rights* obavezuju vlasti država – članica samo ukoliko su nužan deo svakog civilizovanog pravnog uređenja. A lako je ne samo zamisliti nego i upreti prstom na nesumnjivo civilizovana pravna uređenja u kojima postoji najstriktnija kontrola držanja oružja i najuže ograničenje prava na njegovo posedovanje. Štaviše, upravo bi se stepen kontrole držanja i/ili posedovanja oružja mogao uzeti kao jedna od mogućih mera – svakako ne najbesmislenija – civilizovanosti nacionalnih pravnih uređenja. Neizrečeni, ali implicitno prisutan deo argumenta glasi: ako smo radi federalizma žrtvovali temeljno demokratsko načelo *jedan čovek – jedan glas*, možemo mu žrtvovati i beskrajno spornije pravo

---

³ <http://www.fec.gov/pubrec/fe2000/elecpop.htm>

na oružje. Jasno je zašto se niko nije mogao eksplicitno pozvati na ovaj argument: on je, naime, izrazito političke prirode, a Vrhovni sud razume samo argumente zasnovane na precedentu. Pravni argumenti crpljeni su iz tri presude Vrhovnog suda iz XIX veka - *United States v. Cruikshank*, 92 U. S. 542, *Presser v. Illinois*, 116 U. S. 252, and *Miller v. Texas*, 153 U. S. 535. Ove presude donošene su u godinama posle Građanskog rata i usvajanja Četrnaestog amandmana, u okviru nastojanja konzervativne većine u Vrhovnom sudu da što više ograniči primenu liberalnih odredbi amandmana. One su značile da liberalne odredbe iz ustavnih amandmana obavezuju države – članice samo ako su deo evropskih pravnih sistema, tada načelno konzervativnijih od američkog prava, bar na saveznom nivou. Već smo navikli da, u težnji da ostvare pragmatične političke ciljeve, i pristalice i protivnici čvršće kontrole držanja oružja sasvim slobodno preuzimaju argumente suprotnog političko-ideološkog tabora, često ih istržući iz njihovog istorijskog konteksta.

Prvostepeni sud pozvao se na još jedan argument iz arsenala konzervativnog pravnog mišljenja koje je nastojalo da ograniči „štetu“ nastalu usvajanjem liberalnih amandmana sadržanih u *Bill of Rights*. Sedmi okružni sud je, naime, prihvatio stav da ove odredbe, uključujući i Drugi amandman koji garantuje postojanje „dobro uređene milicije“, obavezuju samo saveznu vlast, ne i države – članice, pri čemu se pozvao na presudu Vrhovnog suda u slučaju *Barron ex rel. Tiernan v. Mayor of Baltimore*, 7 Pet. 243, 247. Odbacujući ovaj argument, Vrhovni sud ukazuje na suštinski preobražaj američkog federalizma posle Građanskog rata i usvajanja Četrnaestog amandmana; presude iz ranijeg razdoblja ne mogu služiti kao precedenti za radikalno promenjenu pravnu situaciju nastalu usvajanjem Četrnaestog amandmana s njegovim dalekosežnim garantijama ostvarivanja individualnih građanskih prava. Stav 1 ovog amandmana nedvosmisleno obavezuje države - članice da „ne donose zakone kojima se ograničavaju prava i slobode (privileges or immunities) državljana SAD, niti da lišavaju ma koga života, slobode ili imovine, sem u pravno uređenom postupku“⁴. Međutim, presudom u slučaju *Slaughter-House*, donesenom četiri godine po usvajanju Četrnaestog amandmana, Vrhovni sud precizira da odredba o pravno uređenom postupku štiti samo ona prava i slobode koja svoj nastanak duguju saveznoj vlasti, njenoj Nacionalnoj povelji, Ustavu ili

4

http://en.wikipedia.org/wiki/Fourteenth_Amendment_to_the_United_States_Constitution

zakonima. Iz ovog stava sledi, bar implicitno, još jedan paradoksalan zaključak: ona fundamentalna građanska prava koja potiču iz perioda *pre* uspostavljanja savezne vlasti – koja, dakle, vremenski, a verovatno i logički, prethode drugim pravima i slobodama - *nisu* zaštićena odredbom o pravno uređenom postupku. Prvostepeni sud je svoju presudu zasnovao upravo na ovom restriktivnom tumačenju Četrnaestog amandmana: odredbe sadržane u Drugom amandmanu nisu zaštićene klauzulom o pravno uređenom postupku, te obavezuju samo saveznu vlast, ne i države - članice. U skladu sa ovim shvatanjem, Vrhovni sud je u presudama u sporovima *Cruikshank*, 92 U. S. 542, *Presser*, 116 U. S. 252, i *Miller*, 153 U. S. 535 stao na stanovište da odredbe Drugog amandmana o pravu na držanje oružja obavezuju samo saveznu vlast.

U sadašnjoj presudi Vrhovni sud ukazuje, međutim, na čitav niz svojih ranijih odluka, počev od kraja XIX veka, kojima je shvatanje da klauzula o pravno uređenom postupku zabranjuje državama – članicama uskraćivanje individualnih prava zasnovanih na *Bill of Rights* postalo neosporni deo precedentnog prava. U tim slučajevima Vrhovni sud je razmatrao pitanje zaštite koju pruža pravno uređeni postupak potpuno nezavisno od pitanja da li se pravo o kojem je reč može smatrati povlasticom ili imunitetom proisteklim iz državljanstva. Prava koja štiti ova klauzula moraju biti logički obuhvaćena pojmom pravno uređenog postupka (obrazloženje presude u slučaju *Twining v. New Jersey*, 211 U. S. 78, 99). U nekim slučajevima iz pomenutog razdoblja Vrhovni sud je uzimao u obzir pitanje može li se zamisliti civilizovano pravno uređenje koje ne bi pružilo zaštitu pravu koje je predmet žalbe (obrazloženje presude u slučaju *Duncan v. Louisiana*, 391 U. S. 145, 149.). Najviša američka sudska instanca nije oklevala da uskrati zaštitu pojedinih prava garantovanih *Poveljom o pravima – Bill of Rights* od ograničavajućih odredbi zakomodavstva država – članica, smatrajući da ta prava nisu od suštinske važnosti za pravno uređeni postupak; kao primer takvih nezaštićenih prava Vrhovni sud u sadašnjoj presudi navodi slobodu govora i slobodu štampe (presude u slučajevima *Gitlow v. New York*, 268 U. S. 652, 666; *Near v. Minnesota ex rel. Olson*, 283 S. 697.). Najzad, čak i u slučajevima kada je pravima garantovanim *Poveljom* pružana puna pravna zaštita, konkretni oblici te zaštite razlikovali su se prem tome da li je pravo uskraćivala savezna vlast ili su to činile pojedine države – članice.

Istina, već u to doba mogli su se u Vrhovnom sudu čuti i drugačiji glasovi; tako je sudija Blek (Black) zastupao mišljenje da stav 1 Četrnaestog amandmana obezbeđuje delotvornu pravnu zaštitu

svim pravima sadržanim u *Povelji* (videti njegovo izvojeno mišljenje u obrazloženju presude u slučaju *Adamson v. California*, 332 U. S. 46, 71– 72). U vreme kada je formulisano, ovo shvatanje nije dobilo podršku većine u Vrhovnom sudu. Kasnije je, međutim, stav suda evoluirao: prihvaćen je stav da se klauzula o pravno uređenom postupku prinenjuje na prava sadržana u prvih osam amandmana iz *Povelje*. Takvo shvatanje izraženo je, na primer, u obrazloženju presude u slučaju *Gideon v. Wainright*, 372 U. S. 335. napušten je standard civilizovanog pravnog uređenja; sud sada smatra da se mora procenjivati da li je svako pojedinačno pravo sadržano u *Povelji* od fundamentalnog značaja za američki politički i pravni sistem. Mada je politički i pravni sistem SAD svakako manje apstraktna kategorija od civilizovanog pravnog uređenja, zadržan je znatan element neizvesnosti u pogledu zaštite tih prava od zakonodavnih akata država- članica. Vrhovni sud je posle izvesnog vremena napustio ovo prelazno rešenje i prihvatio Blekov stav da su va prava sadržana u *Povelji* zaštićeni od zadiranja država – članica u njih. Štaviše, zaštita ovih prava pruža se prema istim merilima bez obzira da li ta prava krši savezna vlast ili države – članice (obrazloženje presude u slučaju *Malloy v. Hogan*, 378 U. S. 1, 10.). Shodno tome, Vrhovni sud je stao na stanovište da pravo na držanje i nošenje oružja, sadržano u Drugom amandmanu, moraju poštovati kako savezna vlast tako i države članice.

Ideološka i društvena pozadina

Prelazeći na suštinske elemente spora oko prava na nošenje oružja, Vrhovni sud ističe da je ovo pravo duboko ukorenjena tradicija američkog društva, deo onih sloboda kojima se američka država od svog nastanka razlikovala od savremenih evropskih državnih i društvenih uređenja. Sud smatra da je pravo na držanje i nošenje oružja inkarnacija *prava na samoodbranu* – fundamentalnog prava koje priznaje najveći broj poznatih pravnih uređenja od antičkog doba do danas. Kako je sud naglasio u obrazloženju presude u slučaju *District of Columbia v. Heller*, individualna samoodbrana je glavna komponenta prava koje američkim državljanima jemči Drugi amandman. Ocenivši da se potreba za odbranom sopstvene ličnosti, drugih članova porodice i imovine u najvećoj meri ioseća upravo u nečijem domu (kući ili stanu), sud smatra da se pravo sadržano u Drugom amandmanu odnosi pre svega na lično vatreno oružje (handguns) koje se drži u domu, budući da je to najpopularnija vrsta

oružja u Americi koja se drži i koristi za odbranu doma i porodice. Sud zaključuje da američkim građanima *mora biti dopuštena* upotreba ličnog vatrenog oružja u slučajevima kada oni vrše oravo na zakonitu samoodbranu. Da ne bi bilo nesporazuma, sud podvlači da pravo na samoodbranu (i iz njega izvedeno pravo na držanje i nošenje oružja) ima duboke korene u istoriji i tradicijama američkog naroda. Zar ova rečenica direktno ne aludira na već pomenutu mitologiju Divljeg Zapada? Ona može i treba da bude deo istorijskog ili sociološkog objašnjenja američke opčinjenosti oružjem, ali je nisam očekivao u obrazloženju presude Vrhovnog suda. Pošto sudije svoje mišljenje o neustavnosti zabrane držanja i nošenja oružja bar delom zasnivaju upravo na ovim tradicijama, prilično udaljenim od prosečnog evropskog iskustva, moram se nešto detaljnije zadržati na njima.

Ne treba a priori potcenjivati doprinos američke „naoružane demokratije“ razvoju demokratskih institucija u Novom Svetu. Pre svega, bez nje bi bila apsolutno nezamisliva antikolonijalna revolucija u kojoj su rođene SAD. Naoružana demokratija nije nipošto bila proizvod posebnog liberalizma britanskih kolonijalnih vlasti; da je tako, ona bi procvetala i u Indiji. Američki kolonisti od samog početka morali su sami brinuti o vlastitoj bezbednosti u nepoznatom i uglavnom neprijateljskom okruženju; relativni neuspeh francuske kolonizacije severnoameričkog kopna može se, bar delimično, objasniti manjom samostalnošću francuskih kolonista u održavanju sopstvene bezbednosti. U krajevima iz kojih još nisu bili potisnuti Indijanci držanje oružja u svakoj naseljeničkoj porodici beše samorazumljiv uslov opstanka. Ta situacija nije se bitno promenila ni posle sticanja nezavisnosti. Da je neka savezna ili državna vlast pokušala da sprovede razoružanje stanovništva i ostvari delotvorni monopol fizičke prinude po uzoru na evropski model države, nesumnjivo bi doživela neuspeh. Velika raspršenost stanovništva, njegova mala gustina i odsustvo većih gradskih naselja umanjivali su opasnost koju naoružano stanovništvo predstavlja po stabilnost društvenog poretka.

Društveni pejzaž Amerike dugo vremena odlikovala je suprotnost istočnih, društveno i klasno raslojenijih, „evropskih“ krajeva i zapadnijih oblasti, socijalno homogenijih i sklonijih egalitarizmu. A bitan sastojak zapadnjačkog egalitarizma beše upravo naoružana demokratija; opšte posedovanje oružja snažno je nivelisalo imovinske razlike, ogromno povećavalo društvenu pokretljivost svakog naoružanog pojedinca, znatno relativizovalo pravne i moralne norme tradicionalnog društvenog poretka i predstavljalo unutrašnji

izvor energije neophodne za pretapanje raznorodnog kulturnog, etničkog, verskog i rasnog materijala u jedinstveni proizvod američkog topioničarskog kazana (*melting pot*). Masovno posedovanje oružja svakako ne beće jedini činilac koji je oblikovao osobene crte američkog mentaliteta, tako prepoznatljive u holivudskim klišeima, ali njegovu ulogu nipošto ne treba potceniti. Tokom prve dve trećine XIX veka suprotnost između egalitarnog Zapada naoružane demokratije i klasno raslojenog Istoka, civilizovanog u specifičnom smislu preovlađivanja načelno nenaoružanih stanovnika – „civila“, beše u senci politički (mada ne i društveno) važnije suprotnosti između robovlasničkog Severa i robovlasničkog Juga. Sa završetkom Građanskog rata, međutim, prva od pomenutih suprotnosti ostaje najdominantnija karakteristika potonje socijalne istorije SAD.

Njeni ekstremi su u narednih 150 godina američke povesti znatno ublaženi: nigde na Zapadu - sem, možda, u istorijskom sećanju preoblikovanom, ako ne i iznova stvorenom delovanjem književnih i filmskih proizvoda popularne kulture - više ne vlada „zakon kolta“, kao što ni na Istoku nema krute, neprelazne klasne strukture što podseća na viktorijansku Englesku. U meri u kojoj se Zapad orijentalizovao, Istok se vesternizovao; iako razlike i dalje postoje, one su svedene na nijanse unutar prilično homogenizovanog američkog društvenog miljea. Ova suprotnost između naoružane demokratije i ustanovljenog društvenog poretka, koju sam ovde tek ovlaš dotaknuo, ne sme se povrkati s beskrajno uočljivijim političkim antagonizmom između liberala i konzervativaca na tekućoj američkoj političkoj sceni. Egalitarne tradicije naoružane demokratije ne moraju obavezno korespondirati s liberalnim političkim vrednostima, kao što im se ni evropsko kulturno zaleđe humanističke učenosti, lako prepoznatljivih društvenih uloga i izraženije klasne podele ne mora obavezno suprotstavljati. Da se naoružana demokratija može bez ostatka izjednačiti s političkim liberalizmom (u američkom smislu te reči), bilo bi podjednako teško zamisliti tip istočnog liberala bliskog klasičnoj evropskoj levici, kao i tip zapadnog konzervativca bliskog bar izvesnim elementima evropskog fašizma. Ali bliskost sa evropskom političkom tipologijom, s druge strane, nipošto ne znači utapanje američkog liberalizma u evropski pojam levice, niti utapanje američkog radikalnog konzervativizma reganovsko-bušovske provenijencije u kalup evropske „daleke“ desnice. U oba slučaja reč je o izvorno američkim političko-ideološkim tvorevinama, idejnim

konstruktima *sui generis*, čije analogije s njihovim evropskim paralelama imaju strogo omeđenu oblast primene.

Šta je s tradicijom naoružane demokratije danas? Njene pristalice istrajno veruju da je ona još uvek živa i delatna, usadena u samo središte američkog načina života kao nerazdvojni deo onih specifično američkih sloboda kojima se ponosi nacija – kontinent. Njeni protivnici vide u njoj tek izbledelu uspomenu iz pionirskih dana stvaranja američke civilizacije, čije nostalgичno oživljavanje u proizvodima masovne kulture odiše oporim ukusom političkog i društvenog reakcionarstva i nema organske veze sa bitnim, određujućim elementima savremene društvene situacije. Paradoksalno, u pravu su i jedni i drugi. Naime, pre no što je dospela u nepomirljiv sukob sa izmenjenim društvenim okolnostima, naoružana demokratija je već postala saodređujući element američkog individualizma, ostavštine koju u jednakoj meri svojataju i liberali i konzervativci tumačeći je u skladu sa sopstvenom ideologijom. Sam Drugi amandman, pravni osnov prava na držanje oružja, nosi jasan otisak džefersonovskog nepoverenja prema državnoj vlasti kao takvoj; u očima svog tvorca on je bio deo ustavnih garantija lične slobode, element ograničenja i kontrole savezne države. Ta njegova uloga izgubila se u poslednjoj trećini XIX veka, s konsolidacijom federacije po završetku Građanskog rata, okončanjem indijanskih ratova i efektivnim iščezavanjem „granice“ kao geografskog prostora u kojem je delotvornost vlasti – savezne, državne ili lokalne – umanjena do te mere da u regulisanju društvenih sukoba postaju neophodni mehanizmi individualne samoodbrane i samopomoći. Ako se društvena stvarnost već tada nepovratno udaljila od ideala naoružanog naroda sadržanog u Drugom amandmanu, zašto on nije jednostavno stavljen van snage? Zato što američki Ustav, uključujući amandmane, nije uobičajen ustavni dokument već neka vrsta svetovne Biblije, tekst koji se u krajnjoj nuždi može samo dopunjavati, no čije su odredbe apsolutno neuklonljive. Američka jurisprudencija, predvođena Vrhovnim sudom SAD, primorana je da ulaže ogroman napor u održavanju pravne fikcije nepromenljivosti ustavnih normi, naprežući svoje interpretativne moći dotle da se čini kako se u ustavni tekst može učitati sasvim proizvoljni pravni sadržaj. To ne znači da su sudije Vrhovnog suda svemoćne, ali su granice njihove moći uslovljene više političkim i društvenim realijama negi ustavnim tekstom.

Oštrica naoružane demokratije u doba njenog nastanka beše usmerena protiv američkih urođenika (*Native Americans* - kako se

politički korektnim novogovorom nazivaju Indijanci). Kako njih odavno ima samo u filmovima i rezervatima, pobornici kapitalističke varijante naoružanog naroda moraju tražiti nove loše momke kao opravdanje za pravo na pucanje. Srećom, ne moraju ići daleko; savremena Amerika vrvi kriminalcima najrazličitije vrste, od desperadosa koji krađu da bi preživeli do visoko organizovanog i tehnologizovanog kriminala „belih okovratnika“. Dve glavne teze protivnika državne kontrole ličnog naoružanja jesu:

- a) svaka takva kontrola narušava pravo na samoodbranu;
- b) masovno naoružavanje građana doprinosi suzbijanju kriminala i jača ličnu i imovinsku bezbednost.

Prva od ovih teza tipičan je proizvod fundamentalističkog načina mišljenja; ne čudi što njene pristalice olako posežu za Biblijom kao apsolutnim i neoborivim dokazom ispravnosti sopstvenih shvatanja. Zaista, ako se pravo na samoodbranu izvuče iz konteksta jednog od osnova za oslobađanje od krivične odgovornosti i pretvori u najvažnije, ako ne i jedino ljudsko pravo, mora se očekivati upravo takvo načelno suprotstavljanje svakoj kontroli ličnog naoružanja građana. Najbolji, zapravo jedini mogući odgovor na tu vrstu fundamentalističkog ludila jeste *reductio ad absurdum*. Pošto su kriminalci svakim danom sve naoružaniji, pravo je da i dobar momak – američki *pater familias* ne zaostane za njima. Tako je u manihejskom svetu nepremostive podele na dobro i rlo pripremljen teren za trku u naoružanju između kriminalaca i onih koji to nisu ili se bar ne smatraju takvima. Ta trka – kao i sva nadmetanja slične vrste – načelno je nezaustavljiva. Zašto se zaustaviti na ličnom oružju, kad kriminalci već danas poseduju mnogo više? Ako se nekog nesrećnog dana teroristi domognu nuklearnog oružja, hoće li to biti dovoljan razlog da i ja nabavim svoj primerak?

Druga teza cilja na praktičnost: kriminalaca je toliko da policija ne stiže sve da ih pohvata; zašto joj u tome ne bi pomogli građani? Slična razmišljanja stoje iza pojave građanskih straža u Italiji, mada one zasad još nisu naoružane. Procvat privatnih agencija za obezbeđenje i drugih oblika bezbednosnog biznisa odaje isti trend relativizovanja državnog monopola fizičke prinude. Problem je samo što ova vrsta praktičnosti jednostavno ne funkcioniše. Svako labavljenje kontrole ličnog naoružanja automatski povlači za sobom više oružja u rukama kriminalaca, nezavisno od namera onih koji se zalažu za liberalizaciju držanja oružja. Kao dobra ilustracija logičke greške prisutne kod ove vrste rezonovanja pada mi na pamet izjava jednog ovdašnjeg dužnosnika data usred polidijске akcije *Sablja*. Da

bi umirio demokratsku javnost, opravdano zabrinutu nejasnim posledicama vanrednog stanja proglašenog odmah nakon ubistva premijera Đinđića, dotični funkcioner izjavio je kako se ograničenja ustavnih garantija proistekla iz vanrednog stanja odnose samo na kriminalce, ne i na građane. Taman htjedoh da odahnem i utonem u blaženo ništavilo apolitičnosti, kad mi đavo hiperkritičnosti došapnu jednostavnu i neporecivu istinu: *i kriminalci su građani*. Tvrđnja da „obični“ građani nemaju čega da se plaše jer je *Sablja* uperena protiv njihovih kriminalnih, valjda stoga i „neobičnih“ sugrađana – ma koliko u datom trenutku izgledala politički efektna – ne može biti tačna: ograničenja ustavnih garantija, bez obzira na to jesu li u datim okolnostima bila opravdana ili ne, odnosila su se na sve građane, bavili se oni kriminalom ili posmatranjem ptica. Ista logika važi i za liberalizaciju držanja oružja. Tehnički je nemoguće ustanoviti pravo držanje oružja kao ljudsko/gr građansko pravo, a da ga građani koji se bave kriminalom ne iskoriste za popunu vlastitih arsenala. Suprotna tvrdnja predstavlja bacanje prašine u oči neobaveštene javnosti.

Ako je suzbijanje kriminala tek rđavo smišljen izgovor, kakva je stvarna socijalna pozadina današnjih pristalica naoružane demokratije i zašto njihovi argumenti nailaze na podršku dela američke javnosti? Prosečna američka porodica iz srednje klase – sa oružjem ili bez njega – ostaje bespomoćna pred poduhvatima profesionalnih, dobro opremljenih i još bolje organizovanih kriminalaca. Naoružana, ona će, međutim, potvrditi svoju društvenu nadmoć nad socijalno najnižom vrstom kriminalaca – maloletnicima iz razorenih i/ili ruštveno marginalizovanih porodica, nelegalnim imigrantima ili iz bilo kojeg razloga socijalno deklasiranim pojedincima. Čini mi se da se iza podrške dela javnog mnjenja liberalizaciji držanja oružja, sem nostalgije za Divljim Zapadom – podsticane elementima američke masovne kulture, krije i neartikulisana pobuna protiv vladajuće ideologije demokratke jednakosti, ljudskih prava i multikulturalizma. To ujedno objašnjava mesto koje pitanje prava na držanje oružja ima u ukupnim liberalno – konzervativnim preganjanjima u SAD.

Predrag Vukasović; PhD,
Institute of Comparative Law,
Belgrade

ARMED DEMOCRACY – THE CONTROL OF POSSESING ARMS IN THE USA

The author comments on US Supreme Court's decision in the case MCDONALD ET AL. v. CITY OF CHICAGO, ILLINOIS, ET AL, relying on the press agencies' news, text of the Court's ruling, as well as on the notorious facts from America's social and ideological history. In the first part of this work he suggested that considered ruling is only an episode, a relatively insignificant one, in drawn out contest between liberals ad conservatives in US political and intelektual establiment, struggle that neither begins nor ends with this decision. In spite of efforts the supporters of „rifgt to arms“ are making to stress the landsliding importance of the Supreme Court's dication for legal informing, establishing and consolidating the right to bear personal fiearms, the author views it in a wider perspective of continuing tensions between Obama administration and consrevative Republicans-led opposition. The said ruling may be understood as a reminder to President that there is yet a strong conservative majority in Supreme Court playing a role of counterweight to his liberal policies. The second part of this text deals with the wording and justification of ruling itself. It has more to do with American federalism embodied in respective powers of federal, state and local governments than with the constitutionality of measures providing for posession of arms control. It is becouse Supreme Court had already determined the true meaning of Second Amendment to US Constitution in its decision in case District of Columbia v. Heller, 554, interpreting it in a sense that its provisions confirm the individual right to posess the personal firearms as a constitutionally guaranteed right. By this example the author endeavors to illustrate different legal techniques of Anglo-Saxon and Continental law in making the consututonality and legality a real and efficient social force. The final part of this contribution traces the social and ideological background of present Supreme Court's decision. It postulates the deeply-rooted traditions of „armed democracy“ – condition in which the majority of adult male population have possessed personal firearms as necessaery prrequisit of self.maintenance in chaotic social environment of Wild

West – in American historical consciousness, outlining its emergence in the colonial past, its role in shaping American democratic institutions in a pre-urban and preindustrial civilization, its transformation into a conservative ideological complex in the post-Civil War era and its place in social landscape of contemporary America. In conclusion, author proves that the opponents of the stricter firearms' control fail to show that mass possession of personal firearms favors anti-criminal policies.

Keywords: *Supreme Court, arms' control, American federalism, armed democracy*